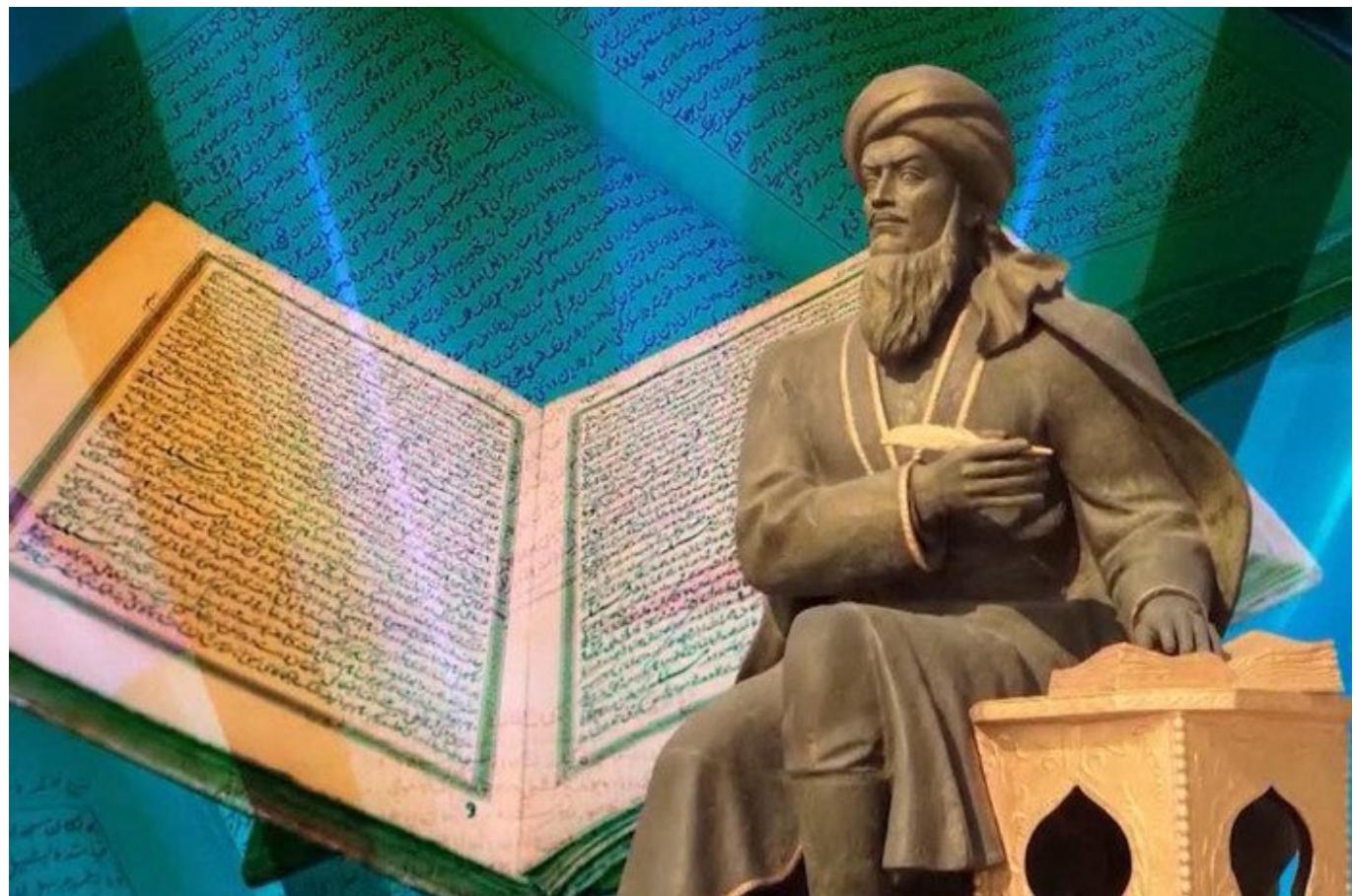

Türkmenleriň dil baýramy we Magtymguly buýsanjy

Category: Goşgular, Kitapcy, Magtymgulyny öwreniş, Türkmen dili
написано kitapcy | 26 января, 2025

Türkmenleriň dil baýramy we Magtymguly buýsanjy TÜRKMENLERİŇ DIL BAÝRAMY we MAGTÝMGULÝ BUÝSANJÝ

Türküstanda türkmen dili we edebiýaty diýlende birinji ýada düşyän at XVIII asyr klassyky türkmen edebiýatyň şahyry Magtymguly Pyragydyr.

Magtymguly diýlende, uludan-kiçä her bir türkmeniň gözleri uçganaklaýar, her kim beýik şahyrdan ýatda galan setirlerini we beýtlerini aýtmaga başlaýar.

Başgaça aýdanda, Magtymguly diýlende akyp barýan suwlar durýar.

Geçen sişenbe günü Zeýtunburnydaky türkmen jemgyýetçilik toparlary bir ýere jemlenip, hem-ä dil baýramyny hemem Magtymgulynyň doglan gününüň 300 ýyllygyny dabaraly belläp

geçdiler.

Dil baýramy diýmek bilen men 2001-nji ýyldan soň Owganystanda gurlan respublikan režimi wagtynda türkmen diline berlen resmi statusyň gürrüñini edýärin.

Dabaraly medeni çärä Türküstanyň her ýerinden gelenler bar bolsa-da, çäräniň esasy gurnaýjylary Owganystan türkmenleridi. Çykyp geplänleriň birnäçesi Magtymgulynyň türmenleriň durmuşydaky orny, we roly, onuň ene dilini gorqp saklamakdaky ähmiýetiniň üstünde durup geçdi.

Geplänleriň arasynda iň ünsi çekeni türkmen jemgyyetinde aýal-gyzlara has köp we has aktiw orun berilmelidigini öne süren doktorant talyp Zeýnep Altyn Dahi boldy.

Ýogsa-da, Magtymguly kim bolupdyr we ol türkmenler üçin näme sebäpden beýle möhüm ähmiýete eýe?

1733-nji ýylda Eýranyň häzirki Türkmensähra welaýatynda Etrek-Gürgen derýalarynyň arasyndaky Hajygowşan obasynda doglan Magtymguly diýseň kyn döwürde ýaşady. Bir ýanda Hywa hanlygynyň basylary, beýleki ýanda Eyran şasynyň türkmenleriň üstüne guraýan ýörişleri, şeýle-de türkmen tire-taýpalarynyň arasyndaky agzalalyklar we özara dawa-jenjeller.

Şeýle kynçylykly we galagoply döwürde Magtymgulynyň iň esasy üns beren meselesi türkmeniň agzybirligi we jebisligi boldy.

Magtymguly «haramhor mollalar» diýip, mal-mülküň ýesiri bolan işan-mollalara we süýthorlara garşıy-da göreşipdir, garamaýak ilatyň hak-hukuklaryny gorapdyr. Zalym hökmürowanlary, dini öz bähbidi üçin ulanýan bihaýa din söwdagärlerini gazaply tankyt edipdir.

Şol bir wagtyň özünde hakyky yslamyň tarapyny tutup, adamlara ýygy-ýygydan kyýamaty, hasap gününü ýatladypdyr. Adalatly, doğruçyl, wyždanly bolmagy ündäpdır.

Geň galaýmaly, sowet döwründe Türkmenistanda kommunistik ideologiyanyň peýdasyna bolandygy üçin Magtymgulynyň «orramsydan bolan haramhor begleri», mugthor işan-mollalary tankyt edýän şygyrlary öne çykaryldy. Arassa yslamdan, kyýamat gününden söz açýan beýtleri bolsa ýaşyryldy.

Magtymguly çagalygynda başlangyç bilimini ussat şahyr bolan kakasy Döwletmämmet Azadydan alypdyr.

Orta bilimini Lebapdaky «Idris baba» medresesinde, ýokary bilimini bolsa Buharadaky «Gögeldاش» we Hywadaky «Şırgazy» medreselerinde alan Magtymguly arap-pars, çagataý dillerini öwrenipdir. Nyzamy, Fuzuly, Horezmi, Faraby, Biruny,

Ibn Sina, Omar Haýýam, Mövlana Rumy, Nowaýy ýaly öñki döwrüň şahyrlarynyň we alymlarynyň eserlerini düýpli öwrenipdir.

Magtymguly medresede okap ýörkä öz obasyndan Meñli diýen gyza aşyk bolupdyr. Şol döwür Magtymgulynyň ýaňy goşgy ýazmaga başlan wagtlary eken. İncemik, uzyn boýly, akmeñiz, ala gözli türkmen gözeli Meñliniň jerene meňzeş näzikligi we ürkek hereketleri bilen ýaş Magtymgulyny otdan alyp oda salypdyr. Yöne Meñliniň agalary galyň üstünde oňuşman Meñlini Magtymgula bermändir. Ýaş şahyr çeşmäniň başynda we derýanyň gyrasynda görüp, ogryn-ogrym sözleşen Meñlisinden jyda düşüpdir. Şonuň üçinem ýygy-ýygydan düýşüne girýän Meñlisiniň zaryny «Gözüme Meñli han görüner» diýen şygrynda çekipdir.

Magtymguly Meñlä gowşup bilmändir. Adata eýerip aradan çykan agasynyň aýaly bilen goş birikdirmäge mejbyr bolupdyr we ondan doglan iki çagasy-da bäbejikkä aradan çykypdyr.

Magtymguly Eýran şalygy bilen Hywa hanlygynyň türkmen ýurdynda basybalyjylykly ýörişleri guraýan, türkmen tire-taýpalarynyň arasynda ganly çaknyşyklaryň bolýan, söweşde ýesir alynan müňlerçe türkmeniň gul bazarlarynda satylýan, ezyet görýän, türkmen obalarynyň ýakylyp külünüň göge sowrulýan aşa muşakgatly döwürde ýaşapdyr. Şahyr halkynyň başdan geçiren külpetlerini şygylarynda ajaýyp çeper beýtler bilen beýan edipdir.

Başdan geçiren kynçylyklaryna garamazdan her dürli adalatsyzlyga garşy döş gerip garşy çykypdyr, ýöne hiç wagtam bugdaýreňk türkmen meñzindäki buýsanjyna, mertebesine çirk yetirtmändir.

*«Magtymguly, sözle her ne bileniň,
Özüne kemlik bil aýtman öleniň»*

– diýip, her meselede pikirini beýan eden, elmydama hakykatyň tarapynda durupdyr.

Anyk maglumatlar bolmasa-da, Magtymgulynyň 1783-nji ýylda aradan çykandygy çaklanylýar.

Monumental gubura öwrülen soňky soňky aramgähi Eyranyň Aktokaý şäherinde ýerleşýär we her ýylyň maý aylarynda müňlerçe türkmen tarapyndan zyýarat edilýär.

Magtymguly häzir Orta Aziýadaky, Eýrandaky, Owganystandaky türkmenleri birleşdirýän iň möhüm ähmiýetli umumy gymmatlyk bolsa gerek.

Magtymgulynyň şygyrlar diwanynyň türkmenleriň arasynda Gurhandan soň iň köp okalýan we başlarynyň täjine deňelýän kitapdygyny aýtsak, öte geçdigimiz bolmaz.

Türkmen jemgyyetinde okumyşyndan jahylyna, dindaryndan döwrebabyna, ýaşyndan garrysynda, başgaça aýdanda ýedi ýaşlysyndan ýetmiş ýaşlysyna uçdantutma hemmesi Magtymgulynyň goşgularыndan birnäçe bendi ýatdan bilmeýäni ýokdur.

Munuňam sebäbi beýik şahyryň söýgiden sosial adalatsyzlyga, ýagşylykdan kyýamatdaky hasap gününe, beýik ýeňişlerden taryhy yza tesişliklere çenli hemme temada ýazanlygydyr.

Başgaça aýdanda şahyr goşgularыnda dürli temalarda gozgaýan pikirleri bilen hemmeleriň göwnüni awlamagy başarypdyr. Jemgyyetiň ählu gatlaklary tarapyndan halanmagynyň sebäbi-de şu. Şeýle bolanlygy üçinem Magtymgulynyň käbir şygyrlary gaýtalana-gaýtalana halk köpçüligininiň arasynda nakyla öwrülip gidipdir.

Dogrusyny aýtsak, Türkié respublikasyny türkmenlere ýat ýurt hasaplap bolmaýar. Şeýle-de bolsa ata watanlaryndan müňlerce kilometr daşlykda ýasaýan babadaşlarymyzyň öz şahyrlaryny we akyldarlaryny hatyralap dil baýramlary uly joşgun bilen belläp geçmekleri, milli medeniýetlerine eýe çykmaklary gutlamaly ýagdaý.

Ýaşasyn Türkmen dili we Magtymgulynyň ölmez-ýitmez setirleri!

Esedulla OGUZ,

Germaniyada ýasaýan türkiýeli türkmen žurnalisti.

Penşenbe, 26.09.2024 ý. Magtymgulyny öwreniş